

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
просп. Гагаріна, 25, 49005 Дніпро, Україна,
olga.cherry.2013@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ: СТРУКТУРА ТА КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTI

У статті обґрунтовано актуальність дослідження педагогічної компетентності викладача психології та її структури. Відображено сутність педагогічної компетентності викладача психології у межах компетентнісного підходу. Визначено компоненти педагогічної компетентності викладача психології, а саме: ціннісно-мотиваційний, особистісний, професійно-фаховий, науково-дослідницький, методичний, інформаційно-технологічний, творчий.

Ключові слова: компоненти педагогічної компетентності викладача психології; компетентнісний підхід; педагогічна компетентність; педагогічна компетентність викладача психології.

<https://doi.org/10.28925/1609-8595.2019.3.2228>

Вступ. Попередній досвід наукового аналізу поняття та структури педагогічної компетентності викладача психології дозволив дійти висновку, що однозначного визначення поняття у вітчизняній науці досі не існує. Ми будемо розглядати педагогічну компетентність викладача психології як особистісно-професійну характеристика викладача психології, яка полягає у високій професійній психолого-педагогічній підготовці, придатності його до виконання викладацької діяльності в сфері психології, високому рівні професіоналізму педагога та психолога, наявності низки особистісних рис, необхідних для ефективного виконання педагогічної діяльності.

Педагогічна компетентність в рамках компетентнісного підходу сьогодні є предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних дослідників. Є. В. Бондаревська, Т. Г. Браже, Б. С. Гершунський, О. І. Піскунов та ін. інтерпретують поняття «педагогічна компетентність» як складовою професійно-педагогічної культури. Л. Гур'є, В. Зазикін, М. Запрудський, Е. Зеєр, І. Зязюн, А. Маркова та ін. розглядають її як характеристику професіоналізму та професійної компетентності майбутнього викладача. О. Дубасенюк, І. Колеснікова, О. Міщенко, Р. Дж. Штернберг та інші пояснюють педагогічну компетентність як категорію, що характеризує готовність до професійно-педагогічної діяльності і визначають структуру професійно-педагогічної компетентності викладачів закладів вищої освіти.

Мета статті – обґрунтувати структуру педагогічної компетентності викладача психології вищої школи та виявити критерії її сформованості.

Наукові підходи до визначення педагогічної компетентності викладача психології. Педагогічна компетентність викладача вищої школи – це система наукових знань, інтелектуальних і практичних психологічних умінь і навичок, особистісних якостей і утворень викладача психології, яка при достатній мотивації та високому рівні професійності психічних процесів забезпечує самореалізацію, самозбереження та самовдосконалення особистості викладача-психолога в процесі професійної діяльності. З точки зору компетентнісного підходу, педагогічна компетентність викладача психології є сформованим результатом психолого-педагогічної підготовки майбутнього викладача та складовою його професіоналізму.

У результаті аналізу та узагальнення наукових джерел, ми виділяємо у структурі педагогічної компетентності викладача психології вищої школи наступні компоненти: ціннісно-мотиваційний, особистісний, професійно-фаховий, науково-дослідницький, методичний, інформаційно-технологічний, творчий. Розглянемо докладніше ці компоненти. О. Щеглова (2005) вважає, що ціннісно-мотиваційний компонент спрямований на формування ціннісно-орієнтовної і соціально-настановної готовності студента (с. 64).

За Л. Даниловою (2007), мотиваційно-ціннісний компонент включає мотиви, мету, ціннісні установки студента, що передбачає ставлення до майбутньої професійної діяльності як до цінності та потреби студента у формуванні й самовихованні (с. 13). Також у мотиваційно-ціннісний компонент включають мотиви, потреби, ціннісні орієнтації. Мотивація виступає рушійною силою поведінки у структурі особистості, бо мотив виконує роль

внутрішнього регулятора майбутніх дій людини. У науковій психолого-педагогічній літературі мотивація визначається як сукупність причин психологічного характеру, що обґрунтовують поведінку людини, спрямованість і активність цієї поведінки (А. Дербеньова, О. Леоньєв, А. Маслоу, А. Маркова та інші).

А. Маркова (1996) умовно виділяє декілька груп мотивів, що визначають різні аспекти педагогічної поведінки (професійна діяльність, професійне спілкування, особистість професіонала): мотиви розуміння призначення професії; мотиви професійної діяльності: діяльнісно-процесуальні (орієнтація на процес професійної діяльності); діяльнісно-результативні (орієнтація на результат професійної діяльності); мотиви професійного спілкування: престижу професії в суспільстві; соціальної співпраці у професії; міжособистісного спілкування у професії; мотиви виявлення особистості у педагогічній професії: розвитку і самореалізації; розвитку індивідуальності (с. 74–75).

Поєднання цих мотивів утворює внутрішню детермінацію професійної поведінки. Вона залежить одночасно від багатьох мотивів, які у процесі професійної діяльності вчителя постійно змінюються і мають свою змістову та динамічну ознаки. Становлення особистості майбутнього вчителя передбачає динамічність мотиваційної сфери: одні спонукання набувають великої значущості, інші втрачають їх. Однак завжди актуальною є мотивація до успіху особистості і привабливості обраної професії.

Важливими елементами внутрішньої структури особистості, закріпленим життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань є ціннісні орієнтації. Д. Леонтьєв (1992) виділив такі основні групи цінностей, якими керується особистість в своїй діяльності: цінності етичного порядку (чесність, порядність, доброта, непримиренність до недоліків); цінності міжособистісного спілкування (вихованість, життєрадісність, чуйність); цінності професійної самореалізації (ретельність, ефективність у справах, тверда воля); індивідуальні цінності (незалежність, відповідальність, конформізм) (с. 13).

Здоров'язбережувальну компетенцію І. Кучинська (2018) визначає як готовність до здорового способу життя, збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих людей, дбале ставлення до природних ресурсів (с. 7).

В. Тевкун (2014) розглядає здоров'язбережувальну компетенцію як здатність (готовність) мобілізувати систему знань, умінь розумових і особистісних якостей, необхідних для формування у школярів мотивації до здоров'язбереження, а також уміння передбачати, попереджати, або компенсувати втрату здоров'я як засобу задоволення базових потреб людини. Здоров'язбережувальна компетентність пов'язана з готовністю вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах (с. 227).

Ми вважаємо, що здоров'язбережувальна компе-

тенція викладача психології вищої школи – це готовність вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах, здатність мотивувати студентів до здоров'язбереження.

На думку І. О. Кучинської (2018), громадянська компетенція передбачає здатність орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, а також захищати власні права і свободи, виконувати громадянські обов'язки (с. 7).

Т. Шевчук (2018) вважає, що громадянська компетентність майбутнього фахівця є складним інтегрованим утворенням у структурі особистості фахівця, може розглядатися як складова його професійної культури й професійної компетентності, є виявом його громадянської культури, основою громадянської зрілості (с. 85–88).

Громадянська компетенція – це розвиток у майбутніх спеціалістів здатностей бути громадянином, який володіє демократичною, громадянською культурою, усвідомлює цінності свободи, прав людини, відповідальності, готовий до компетентної участі у громадському житті – вважають Л. Банашко, О. Севастьянова, Б. Кришук і С. Тафінцева (Концепція педагогічної компетентності).

Отже, громадянська компетенція викладача психології вищої школи – це вміння орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, а також захищати власні права і свободи, виконувати громадянські обов'язки, здійснювати просвітницьку діяльність студентів у напрямку громадянської культури.

У структурі педагогічної компетентності ціннісно-мотиваційний компонент, на нашу думку, виражається у сукупності базових цінностей та мотивів професійної діяльності особистості, яка обумовлена особистісним компонентом педагогічної компетентності.

Перейдімо до визначення особистісного компоненту педагогічної компетентності викладача психології вищої школи. І. Зварич (2011) описує особистісну компетентність як власні підходи до самовдосконалення знань, умінь, навичок, досвіду з навчальної дисципліни, обґрунтування нових прогресивних ідей та методів покращання навчального процесу, здібності планувати свою професійну діяльність і самостійно приймати рішення (с. 17–22).

У стандартах МОН України одна з груп рекомендованих ключових компетенцій має назву соціально-особистісних, які поєднують розуміння та сприйняття етичних норм поведінки, дотримання здорового способу життя, здатність учитися, толерантність та ін. (Державні стандарти професійної освіти, 2002, с. 74).

Н. Котова (2015) як компонент педагогічної компетентності викладача виділяє його особистісні якості (с. 9). У роботі Н. І. Мачинської (2012) висвітлено професійно-особистісний компонент, який полягає в усвідомленні фахівцем власної ролі викладацької діяльності в підготовці майбутніх фахівців, етичних нормах поведінки відносно

інших людей, адаптивності та комунікабельності, креативності, наполегливому прагненні досягнення якості навчання студентів із предмета, якостях, необхідних для майбутнього становлення магістранта як викладача закладу вищої освіти (с. 18–25).

У структурі педагогічної компетентності майбутніх психологів Н. Нагорна (2007) виділяє особистісно-мотиваційний компонент, заснований на педагогічному покликанні (с. 266).

Отже, індивідуальна компетенція викладача психології полягає у саморегуляції, зростанні, самовдосконаленні особистості педагога, бажанні навчатися протягом життя.

На нашу думку, особистісний компонент педагогічної компетентності викладачів психології вищої школи полягає в інтеграції особистісних якостей викладача, які забезпечують усвідомлення фахівцем свого призначення та здійснення педагогічної діяльності на основі моральних та етичних норм і цінностей особистості. Саме тому, структура цього компоненту має відображати рефлексивність, емпатію, комунікабельність, продуктивність суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі студентами.

Соціальна компетенція, на думку І. Зварич (2011), включає професійне вміння здійснювати навчальний процес, володіння сучасними методами і прийомами викладання, виконання науково-дослідної та навчально-виховної роботи, ґрунтуючись на високих моральних принципах та рівні культури спілкування серед студентів та колег (с. 17–22). Н. Кузьміна (1961) визначає соціальну компетенцію як здатність викладача взяти на себе відповідальність, здатність приймати рішення та реалізувати їх, толерантність до інших культур та релігій (с. 48).

І. Кучинська (2018) однією з ключових компетенцій називає соціальну. На її думку, вона передбачає здатність науково-педагогічного працівника до соціальної взаємодії та роботи в команді (с. 5).

Н. Мачинська (2012) виділяє соціально-культурологічний компонент, який відображає інтегральну характеристику особистості, яка поєднує в собі здібності та готовність майбутнього викладача до оволодіння зразками культури і перетворення світу. Соціально-культурний компонент передбачає формування сукупності властивостей магістранта як компетентної людини культури інформаційного суспільства. Дослідниця зазначає, що він визначається розвитком професійно-педагогічної культури як вищого показника сформованості соціально-культурного компонента (с. 18).

Таким чином, соціальна компетенція викладача психології вищої школи – це професійне вміння здійснювати навчальний процес, соціальну взаємодію та роботу в команді, володіння сучасними методами і прийомами викладання, виконання науково-дослідної та навчально-виховної роботи, ґрунтуючись на високих моральних принципах та рівні культури спілкування серед студентів та колег.

І нарешті, здатність до рефлексії викладача

психології вищої школи. Л. Банашко, О. Севастьянова, Б. Кришук і С. Тафінцева (Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів) визначили її як професійну якість особистості, яка дає можливість найефективніше й адекватно здійснювати рефлексивні процеси, реалізацію рефлексивної здатності, що забезпечує процес розвитку та саморозвитку, сприяє творчому підходу до професійної діяльності, досягненню її максимальної ефективності й результативності.

Рефлексивна компетентність, за визначенням С. Степанова (1995) – це «професійна якість особистості, яка полягає в здійсненні рефлексивних процесів, реалізації рефлексивної здатності, що забезпечує розвиток і саморозвиток, сприяє творчому підходу в професійній діяльності, досягненню її максимальної ефективності та результативності» (с. 266).

Рефлексивна компетентність викладача психології вищої школи – це професійна якість особистості, яка полягає в здійсненні рефлексії власної професійної діяльності та життя, задля успішного розвитку і творчого підходу до професійної діяльності. Для викладача психології вищої школи психолого-педагогічний компонент педагогічної компетентності є професійно-фаховим та позначає наявність у педагога наступних важливих його показників: когнітивного, діяльнісного, організаторського та методичного. Ці показники мають забезпечити ефективне функціонування викладача психології в психологічному та педагогічному аспектах.

Н. Кузьміна (1961) виділяє «когнітивну компетенцію», яка забезпечує готовність до постійного підвищення пізнавального рівня, потребу в актуалізації й реалізації свого особистісного потенціалу, здатність самостійно здобувати нові знання й уміння, здатність до саморозвитку (с. 54).

Л. Мацук (2016) в свою чергу вважає, що когнітивним показником є психолого-педагогічні знання, серед яких знання про закономірності навчання, засвоєння матеріалу, індивідуальні та вікові особливості особистості, особливості комунікації, власні психологічні особливості, особливості протікання психічних процесів та методи дослідження психічного розвитку особистості (с. 84).

Спираючись на думку Н. Кузьміної, Л. Мацук та Н. Нагорної, ми вважаємо, що когнітивний показник відображає структуру психолого-педагогічних знань про закономірності навчання, засвоєння матеріалу, індивідуальні та вікові особливості особистості, особливості комунікації, власні психологічні особливості, особливості протікання психічних процесів, організацію та управління навчальним процесом та методи дослідження психічного розвитку особистості.

Також важливим в психолого-педагогічному компоненті є діяльнісний показник професійно-фахової компетентності. Е. Зеєр (2003) виділяє проблемно-практичний компонент, який характеризує адекватність розпізнання та розуміння ситуації, ефектив-

не виконання цілей, завдань, норм в даній ситуації (с. 59).

На нашу думку, вміння практично застосовувати знання когнітивного показника і є діяльним показником. Л. Мацук (2016) додає також способи і прийоми саморегуляції, які на нашу думку мають займати своє місце в структурі педагогічної компетентності у іншому – особистісному компоненті, адже стосуються особистості викладача.

І. Кучинська (2018) виділяє в структурі педагогічної компетентності компонент педагогічного менеджменту, який включає знання наукових основ філософії управління, особливостей управління соціальними системами; наукових основ освітнього менеджменту, психології управління; наукових основ само менеджменту (с. 7).

З. Єсарьова (1974), провівши теоретичне дослідження діяльності викладача закладу вищої освіти, виділила в структурі педагогічної компетентності організаторський компонент (с. 53). Дослідниця посилається на роботу І. Мангутова та Л. Уманського (1995), які, провівши дослідження, виділили вісімнадцять типових організаторських якостей особистості, таких, як здатність «заряджати» своєю енергією інших людей; здатність знаходити найкраще застосування кожній людині; психологічна вибірковість, здатність розуміти й вірно реагувати на психологію людей; здатність бачити недоліки в діях інших людей – критичність; психологічний такт – здатність установити захід впливу; загальний рівень розвитку як показник ерудованості; ініціативність – як творча, так і виконавська; вимогливість до інших людей; схильність до організаторської діяльності; практичність – здатність безпосередньо, швидко й гнучко застосовувати свої знання й свій досвід у рішенні практичних завдань; самостійність; спостережливість; витримка; товарищескість; наполегливість; активність; працездатність; організованість (с. 269).

Н. Мачинська (2012) виділяє в структурі педагогічної компетентності управлінсько-виховний компонент, який поєднує в собі вміння прогнозувати, програмувати, планувати, організовувати та контролювати різні види робіт, а саме: навчально-виховну діяльність у студентських групах, навчально-виховний процес у закладах вищої освіти різних типів; вміння визначати спільну мету та здійснювати пошук способів для її реалізації колективом викладачів; вміння запобігати конфліктам і виводити з них колектив; вміння грамотно оцінювати соціальні наслідки професійної діяльності; вміння давати експертний висновок щодо соціокультурної безпеки рішення; вміння виявляти готовність до співпраці з фахівцями із суміжних сфер, а також володіння навичками організаційно-управлінської діяльності; вміння аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення; вміння проявляти лідерські якості (с. 18).

На нашу думку, організаторська компетенція викладача психології вищої школи – це сукупність

організаторських знань, умінь та якостей особистості викладача, що забезпечують успішну організацію навчального процесу, діяльності колективу та різних видів діяльності студентів. Варто визначити фаховий компонент в структурі педагогічної компетентності викладача психології вищої школи. І. Кучинська (2018) називає серед необхідних компетенцій для формування педагогічної компетентності викладача фахову компетенцію, яка на її думку полягає у здатності науково-педагогічного працівника здобувати знання, опановувати професійні вміння, виконувати певні функції в межах професійної діяльності (с. 49).

На думку В. Адольфа, А. Белкина і Ю. Татур (1998), похідним компонентом усіх видів компетентності є фахова. Вони вважають її інтегративною характеристикою особистості, яка виступає показником освіченості (наявності професійної освіти), та проявляється у готовності і здатності до успішного здійснення професійної діяльності; є переліком умов до фахівця у конкретній сфері; визначає фахово важливі знання і вміння, особистісні та мотиваційні компоненти діяльності, усвідомлення її соціальної значущості і відповідальне ставлення до справи (с. 72).

Проте, на нашу думку, доцільніше застосувати Закон України «Про освіту» (2017), який визначає компетентність як комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність як компетенцію. А стандартизовану сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), яка визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом, необхідно вважати кваліфікацією.

Отже, фаховий компонент педагогічної компетентності викладача психології вищої школи – це інтегральна характеристика викладача, яка полягає у наявності фахової (психологічної) освіти та відповідної кваліфікації.

Вважаємо, що у фаховий компонент педагогічної компетентності викладача психології вищої школи має входити спеціальна та психологічна компетенції. На думку І. Зварич (2011), спеціальна компетентність характеризує високий рівень професійного викладання навчальних дисциплін та оцінки якісного рівня знань студентів, наявність ґрунтовних знань з предмета, обізнаність у новітніх технологіях, широкий кругозір, гармонійне поєднання процесу навчання і виховання у закладі вищої освіти (с. 18).

Проаналізувавши теоретичні джерела та структуру педагогічної компетентності, нами було виділено необхідні вміння та якості викладачів психології: гуманістичне мислення та особистісно-орієнтоване ставлення до студентів; необхідна теоретична підготовка в питаннях педагогіки та психології, відповідна освіта; володіння методологічними засадами викладання психології; здатність використовувати теоретичні знання в практиці навчального процесу; управ-

лінські та організаторські уміння; здатність аналітично мислити, продумувати навчальний процес, прогнозувати кінцеві результати, оцінювати навчальну діяльність студентів; володіння спеціальною психологічною компетенцією; здатність застосовувати новітні технології в навчально-виховному процесі; здатність творчо мислити, креативно підходити до вирішення навчальних завдань; володіння загальнокультурними нормами та цінностями; здатність ефективної соціальної взаємодії в колективі; рефлексія та здатність до творчої педагогічної діяльності.

Висновки. Отже, нами виділено п'ять критеріїв сформованості педагогічної компетентності викладача психології закладу вищої освіти, а саме: ціннісно-мотиваційний; особистісний; професійно-фаховий; інтелектуальний; самореалізація.

Для кожного критерію ми виділили деякі показники сформованості. Показники сформованості ціннісно-мотиваційного критерію – це мотиви та ціннісні

орієнтації особистості. Для особистісного критерію показниками є здатність до рефлексії, емпатія, комунікабельність, гнучкість, здатність до співпраці, та емоційна привабливість. Професійна компетентність, психологічна готовність до професії психолога, організаторські здібності є показниками професійно-фахового критерію. Соціальний інтелект виступає показником інтелектуального критерію, а готовність до саморозвитку – показником самореалізації. Сформованість кожного критерію варто оцінювати за трьома рівнями – високим, середнім та низьким, кожний з яких відповідає наявності тих чи інших показників. Ми вважаємо, що викладач вищої школи має бути вмотивованим до формування всіх вищезазначених компонентів педагогічної компетентності через критерії та показники їх сформованості.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці моделі формування педагогічної компетентності майбутнього викладача психології.

Література

- Адольф В. А. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя. *Педагогика*. 1998. № 1. С. 72–75.
- Данилова Л. Ю. Формирование поликультурной компетентности студентов. *Учитель*. 2007. № 3. С. 12–15.
- Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / С. У. Гончаренко, Н. Г. Ничкало, В. Л. Петренко, С. Г. Костогрив, Ю. Ф. Зінковський. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.
- Есарева З. Ф. Особенности деятельности преподавателя высшей школы. Ленинград: ЛГУ, 1974. 110 с.
- Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 29.08.2019).
- Зварич І. М. Педагогічна компетентність і компетенція викладачів вищих навчальних закладів. *Молодь і ринок*. 2011. № 2. С. 17–22.
- Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования. Москва: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2003. 480 с.
- Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти / Л. В. Банашко, О. М. Севастьянова, Б. С. Крищук, С. І. Тафінцева. URL: <http://www.kgra.km.ua/?q=node/233> (дата звернення 29.08.2019).
- Котова Н. В. Сутність і структура педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Міжнародний науковий журнал Науковий огляд*. 2015. Том 3. № 13. URL: <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/436/614> (дата звернення 29.08.2019).
- Кузьмина Н. В. Формирование педагогических способностей. Ленинград: ЛГУ, 1961. 98 с.
- Кучинська І. О. Педагогічна компетентність сучасного викладача вишу: пріоритетні орієнтири й перспективи. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2018. Випуск 11. 7 с.
- Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций. Москва: Смысл, 1992. 17 с.
- Мангутов И. С., Уманский Л. И. Организатор и организаторская деятельность. Ленинград: ЛДУ, 1995. 312 с.
- Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва: Международный гуманитарный фонд Знание, 1996. 312 с.
- Мацук Л. О. Педагогічна компетентність як чинник професійної діяльності та майстерності педагога. *Освітній простір України*. 2016. Вип. 7. С. 82–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/opu_2016_7_16 (дата звернення 27.08.2019).
- Мачинська Н. І. Обґрунтування структури педагогічної компетентності магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 6. С. 18–25.
- Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. 2007. № 1–2 (11–12). С. 266–268.
- Степанов С. Ю., Полищук О. А. Рефлексивная компетентность как базовая категория предпринимательской деятельности. *Рефлексия, образование и интеллектуальные инновации*. Новосибирск: НГУ, 1995. С. 266–271.
- Тевкун В. В. Здоров'язбережувальні компетенції – основа професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2014. Випуск 115. С. 227–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_115_60 (дата звернення 25.08.2019).
- Шевчук Т. Є. Громадянська компетентність як елемент формування особистості майбутніх фахівців. *Молодий вчений*. 2018. № 4.1. С. 85–88.

Щеглова Е. М. Развитие поликультурной компетентности будущих специалистов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Омск, 2005. 164 с.

References

- Adolf, V. A. (1998). Formirovanie professionalnoj kompetentnosti budushogo uchitelya [Formation of professional competence of the future teacher]. *Pedagogika*, 1, 72–75 (rus).
- Danilova, L. Yu. (2007). Formirovanie polikulturnoj kompetentnosti studentov [Formation of multicultural competence of students]. *Uchitel*, 3, 12–15 (rus).
- Goncharenko, S. U., Nichkalo, N. G., Petrenko, V. L., Kostogriz, S. G., Zinkovsky, Yu. F. (2002). *Derzhavni standarti profesijnoyi osviti: teoriya i metodika: Monografiya [Powers of standard of professional education: theory and methodology: Monograph]*. Khmelnytsky, Ukraine: TUP (ukr).
- Yesareva, Z. F. (1974). *Osobennosti deyatel'nosti prepodavatelya vysshej shkoly [Features of the activities of a teacher of higher education]*. Leningrad, Russia: LGU (rus).
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine On Education] (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (ukr).
- Zvarich, I. M. (2011). Pedagogichna kompetentnist i kompetenciya vkladachiv vishih navchalnih zakladiv [Pedagogical competence and competency of the main mortgages]. *Molod i rinok*, 2, 17–22 (ukr).
- Seer, E. F. (2003). *Psihologiya professionalnogo obrazovaniya [Psychology of vocational education]*. Moscow, Russia: MPSI; Voronezh, Russia: MODEK (rus).
- Banashko, L. V., Sevastyanova, O. M., Krishchuk, B. S., Tafintseva, S. I. *Koncepciya pedagogichnoyi kompetentnosti majbutnih uchiteliv u sistemi stupenevoyi pidgotovki specialistiv pochatkovoyi lanki osviti [The concept of pedagogical competence of maybut teachers in the system of step-by-step training of special students on the cob of education]*. Retrieved from <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233> (ukr).
- Kotova, N. V. (2015). Sutnist i struktura pedagogichnoyi kompetentnosti majbutnogo vchitelya pochatkovoyi [The essence and structure of pedagogical competence of the future elementary school teacher]. *Mizhnarodnij naukovij zhurnal Naukovij oghyad*, 3 (13). Retrieved from <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/436/614> (ukr).
- Kuzmina, N. V. (1961). *Formirovanie pedagogicheskikh sposobnostej [Formation of pedagogical abilities]*. Leningrad, Russia: LGU (rus).
- Kuchinska, I. O. (2018). Pedagogichna kompetentnist suchasnogo vkladacha vishu: prioritetni oriyentiri j perspektivi [Pedagogical competence of the present teacher of visu: priority and perspective prospects]. *Visnik Kam'yanec-Podil'skogo nacionalnogo universitetu imeni Ivana Ogiyenka*, 11 (ukr).
- Leontyev, D. A. (1992). *Metodika izucheniya cennostnyh orientacii [Methodology of the study of value orientations]*. Moscow, Russia: Smysl (rus).
- Mangutov, I. C., Umansky, L. I. (1995). *Organizator i organizatorskaya deyatel'nost [Organizer and Organizer activity]*. Leningrad, Russia: LGU (rus).
- Markova, A. K. (1996). *Psihologiya professionalizma [Psychology of professionalism]*. Moscow, Russia: Mezhdunarodnyj gumanitarnyj fond Znanie (rus).
- Matsuk, L. O. (2016). Pedagogichna kompetentnist yak chinnik profesijnoyi diyalnosti ta majsternosti pedagoga [Pedagogical competence as an official of professional professionalism and teacher's mastery]. *Osvitniy prostir Ukrainy*, 7, 82–87 (ukr).
- Machinska, N. I. (2012). Obgruntuvannya strukturi pedagogichnoyi kompetentnosti magistrantiv vishih navchalnih zakladiv nepedagogichnogo profilu [Explanation of the structure of pedagogical competence of graduates of higher primary mortgages of non-pedagogical profile]. *Pedagogika i psihologiya profesijnoyi osviti*, 6, 18–25 (ukr).
- Nagorna, N. V. (2007). Formuvannya u studentiv ponyat kompetentnosti j kompetenciyi [Formation of students' concepts of competence and competence]. *Vihovannya i kultura*, 1–2 (11–12), 266–268 (ukr).
- Stepanov, S. Yu., Polishchuk, O. A. (1995). Refleksivnaya kompetentnost kak bazovaya kategoriya perdpriimatelskoj deyatel'nosti [Reflexive competence as the basic category of entrepreneurial activity]. *Refleksiya, obrazovanie i intellektualnye innovacii*, 266–271 (rus).
- Tevkun, V. V. (2014). Zdorov'yazberezhivalni kompetenciyi – osnova profesijnoyi pidgotovki majbutnih vchiteliv fizichnoyi kulturi [Health and safety competencies – the basis of professional training for students of physical culture]. *Visnik Chernigiv'skogo nacionalnogo pedagogichnogo universitetu. Seriya: Pedagogichni nauki*, 115, 227–230. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_115_60 (ukr).
- Shevchuk, T. E. (2018). Gromadyanska kompetentnist yak element formuvannya osobistosti majbutnih fahivciv [Civic competence as an element of forming the personality of future professionals]. *Molodij vchenij*, 4.1, 85–88 (ukr).
- Scheglova, E. M. (2005). *Razvitie polikulturnoj kompetentnosti budushih specialistov: dis. ... cand. ped. nauk: 13.00.08 [Development of multicultural competence of future specialists: Candidate's thesis: 13.00.08]*. Omsk, Russia (rus).

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ПСИХОЛОГИИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: СТРУКТУРА И КРИТЕРИИ СФОРМИРОВАННОСТИ

Черепехина Ольга, кандидат психологических наук,
доцент, доцент кафедры психологии и педагогики,
Днепропетровский государственный университет внутренних дел,
просп. Гагарина, д. 26, 49005 Днепр, Украина, olga.cherry.2013@gmail.com

В статье обоснована актуальность исследования педагогической компетентности преподавателя психологии и ее структуры. Отражено сущность педагогической компетентности преподавателя психологии в рамках компетентностного подхода. Определены компоненты педагогической компетентности преподавателя психологии, а именно: ценностно-мотивационный, личностный, профессионально-профессиональный, научно-исследовательский, методический, информационно-технологический, творческий.

Ключевые слова: компетентностный подход; компоненты педагогической компетентности преподавателя психологии; педагогическая компетентность; педагогическая компетентность преподавателя психологии.

PEDAGOGICAL COMPETENCE OF A TEACHER OF PSYCHOLOGY AT A HIGHER SCHOOL: STRUCTURE AND FORMATION CRITERIA

Cherepekhina Olha, PhD (Psychology), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy,
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
26 Gagarina ave., 49005 Dnipro, Ukraine, olga.cherry.2013@gmail.com

The article substantiates the relevance of the study of the pedagogical competence of a teacher of psychology at a higher school and its structure. The scientific approaches to determining the pedagogical competence of a teacher of psychology have been analysed. The article reflects the essence of the pedagogical competence of a teacher of psychology at a higher school within the limits of the competency-based approach, according to which pedagogical competence of a teacher of psychology is the formed result of psychological and pedagogical training of a future teacher and is his professionalism component.

Pedagogical competence of a teacher of psychology at a higher school is determined as a personality and professional characteristic, which consists in a high professional psychological and pedagogical preparation, his or her suitability for teaching activities in the field of psychology, a high level of professionalism of a teacher and psychologist, the presence of a number of personality traits necessary for the effective implementation of pedagogical activities.

As a result of the analysis of scientific sources, the components of the pedagogical competence of a teacher of psychology at a higher school have been substantiated, generalized and systematized, namely: value-motivational, personality, professional and vocational, scientific and research, methodological, information and technological, creative. For each of these components there have been substantiated necessary skills and qualities of teachers of psychology. The article also defines and substantiates five criteria for the formation of the pedagogical competence of a teacher of psychology at a higher education institution, namely: value-motivational; personality; intellectual; self-realization. For each of these criteria the formation indicators have been determined. The formation of each criterion should be evaluated at three levels - high, medium and low, each of which corresponds to the presence of these or those indicators.

Key words: competence; pedagogical competence; pedagogical competence of the teacher; pedagogical competence of the teacher of psychology; structure pedagogical competence of the teacher of psychology.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2019

Прийнято до друку 19.09.2019